

*Avatares y perspectivas
del medievalismo ibérico*

Coordinado por ISABELLA TOMASSETTI

edición de ROBERTA ALVITI, AVIVA GARRIBBA,
MASSIMO MARINI, DEBORA VACCARI

con la colaboración de MARÍA NOGUÉS e ISABEL TURULL

cilengua

SAN MILLÁN DE LA COGOLLA
2019

COMITÉ CIENTÍFICO

<i>Carlos ALVAR</i> (<i>Université de Genève - Universidad de Alcalá</i>)	<i>Alejandro HIGASHI</i> (<i>Universidad Autónoma Metropolitana Iztapalapa</i>)
<i>Vicenç BELTRAN</i> (<i>Sapienza, Università di Roma</i>)	<i>José Manuel LUCÍA MEGLAS</i> (<i>Universidad Complutense</i>)
<i>Patrizia BOTTA</i> (<i>Sapienza, Università di Roma</i>)	<i>María Teresa MIAJA DE LA PEÑA</i> (<i>Universidad Nacional Autónoma de México</i>)
<i>María Luzdivina CUESTA TORRE</i> (<i>Universidad de León</i>)	<i>Maria Ana RAMOS</i> (<i>Universität Zurich</i>)
<i>Elvira FIDALGO</i> (<i>Universidade de Santiago de Compostela</i>)	<i>Maria do Rosário FERREIRA</i> (<i>Universidade de Coimbra</i>)
<i>Leonardo FUNES</i> (<i>Universidad de Buenos Aires</i>)	<i>Lourdes SORIANO ROBLES</i> (<i>Universitat de Barcelona</i>)
<i>Aurelio GONZÁLEZ</i> (<i>Colegio de México</i>)	<i>Cleofé TATO GARCÍA</i> (<i>Universidade da Coruña</i>)

COMITÉ ASESOR

Mercedes Alcalá Galán	Paloma Díaz-Mas	Gioia Paradisi
Amalia Arizaleta	María Jesús Díez Garretas	Óscar Perea Rodríguez
Fernando Baños	Antoni Ferrando	José Ignacio Pérez Pascual
Consolación Baranda	Anna Ferrari	Carlo Pulsoni
Rafael Beltran Llavador	Pere Ferré	Rafael Ramos
Anna Bognolo	Anatole Pierre Fuksas	Ines Ravasini
Alfonso Boix Jovaní	Mario Garvin	Roxana Recio
Jordi Bolòs	Michael Gerli	María Gimena del Río Riande
Mercedes Brea	Fernando Gómez Redondo	Ana María Rodado Ruiz
Marina Brownlee	Francisco J. Grande Quejigo	María José Rodilla León
Cesáreo Calvo Rigual	Albert Hauf	Marcial Rubio
Fernando Carmona	David Hook	Pablo E. Saracino
Emili Casanova	Eduard Juncosa Bonet	Connie Scarborough
Juan Casas Rigall	José Julián Labrador Herraiz	Guillermo Serés
Simone Celani	Albert Lloret	Dorothy Severin
Lluís Cifuentes Comamala	Pilar Lorenzo Gradín	Meritxell Simó Torres
Peter Cocozzella	Karla Xiomara Luna Mariscal	Valeria Tocco
Antonio Cortijo Ocaña	Elisabet Magro García	Juan Miguel Valero Moreno
Xosé Luis Couceiro	Antonia Martínez Pérez	Yara Frateschi Vieira
Francisco Crosas	M. Isabel Morán Cabanas	Jane Whetnall
María D'Agostino	María Morrás	Josep Antoni Ysern Lagarda
Claudia Demattè	Devid Paolini	Irene Zaderenko

Este libro se ha publicado gracias a una ayuda del Dipartimento di Studi europei, americani e interculturali (Sapienza, Università di Roma) y ha contado además con una subvención de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval.

Todos los artículos publicados en esta obra han sido sometidos a un proceso de evaluación por pares.

© *Cilengua. Fundación de San Millán de la Cogolla*

© *de la edición: Isabella Tomassetti, Roberta Alviti, Aviova Garribba,*

Massimo Marini, Debora Vaccari

© *de los textos: sus autores*

I.S.B.N.: 978-84-17107-86-4 (Vol. 1)

I.S.B.N.: 978-84-17107-87-1 (Vol. 2)

I.S.B.N.: 978-84-17107-88-8 (o.c.)

D. L.: LR 943-2019

IBIC: DCF DCQ DSBB DSC HBLC1

Impresión: Mástres Design

Impreso en España. Printed in Spain

ÍNDICE

VOLUMEN I

PRÓLOGO.....	xxi
I. ÉPICA Y ROMANCERO	25
Lope de Vega y el romancero viejo: a vueltas con <i>El conde Fernán González</i>	27
ROBERTA ALVITI	
La técnica y la función de lo cómico en la épica serbia y en la epopeya románica: convergencias y particularidades	51
MINA APIĆ	
«Pues que a Portugal partís»: fórmulas romancísticas en movimiento	63
TERESA ARAÚJO	
«Sonrisandose iva». Esuberanza giovanile e contegno maturo dell'eroe tra <i>Mocedades de Rodrigo e Cantar de mio Cid</i>	73
MAURO AZZOLINI	
Los autores de los romances	85
VICENÇ BELTRAN	
La permeabilidad de la materia cidiana en el ejemplo del <i>Cantar de Mio Cid</i>	109
MARIJA BLAŠKOVIĆ	
Discursos en tensión en las representaciones de Bernardo del Carpio	125
GLORIA CHICOTE	
Una nueva fuente para editar el Romancero de corte: «La mañana de San Juan» en MN6d	135
VIRGINIE DUMANOIR	

Fernán González, conquistador de Sepúlveda. Crónica y comedia, de la <i>Historia de Segovia</i> (1637) a <i>El castellano adalid</i> (1785)	151
ALBERTO ESCALANTE VARONA	
Desarrollo de tópicos, fórmulas y motivos en el Romancero Viejo: la muerte del protagonista	163
AURELIO GONZÁLEZ PÉREZ	
II. HISTORIOGRAFÍA Y CRONÍSTICA	179
Linhagens imaginadas e relatos fundacionais desafortunados.....	181
ISABEL DE BARROS DIAS	
Crónicas medievales en los umbrales de la Modernidad: el caso de la <i>Crónica particular de San Fernando</i>	207
LEONARDO FUNES	
Il dono muliebri della spada e la <i>Primera Crónica General</i> : tracce iberiche di versioni arcaiche del <i>Mainet</i> francese.....	219
ANDREA GHIDONI	
La convergencia de historiografía y hagiografía en el relato del sitio de Belgrado (1456) en las <i>Bienandanzas e fortunas</i> de Lope García de Salazar	237
HARVEY L. SHARRER	
Las «vidas» de los papas en la <i>Historia de Inglaterra</i> de Rodrigo de Cuero	247
LOURDES SORIANO ROBLES - ANTONIO CONTRERAS MARTÍN	
Colegir y escribir de su mano: las funciones de fray Alonso de Madrid, abad de Oña, en la <i>Suma de las corónicas de España</i>	281
COVADONGA VALDALISO CASANOVA	
La expresión del amor en la <i>Crónica troyana</i> de Juan Fernández de Heredia.....	297
SANTIAGO VICENTE LLAVATA	
III. LÍRICA TROVADORESCA	309
Da materia paleográfica á edición: algunhas notas ao fío da transcripción do Cancioneiro da Biblioteca Nacional de Portugal e do Cancioneiro da Vaticana	311
XOSÉ BIEITO ARIAS FREIXEDO	

<i>Numa clara homenagem aos nossos cancioneiros</i> . Eugénio de Andrade e la lirica galego-portoghese	329
FABIO BARBERINI	
Variantes gráficas y soluciones paleográficas: los códices de las <i>Cantigas de Santa María</i>	341
MARÍA J. CANEDO SOUTO	
A voz velada dos outros. Achegimento ao papel dos amigos na cantiga de amor.....	355
LETICIA EIRÍN	
Pergaminhos em releitura	369
MANUEL PEDRO FERREIRA	
Cuando las <i>Cantigas de Santa María</i> eran <i>a work in progress</i> : el Códice de Florencia	379
ELVIRA FIDALGO FRANCISCO	
Entre a tradición trobadoresca e a innovación estética: as cantigas de Nuno Eanes Cerzeo.....	389
DÉBORAH GONZÁLEZ	
Perdidas e achadas: <i>Cantigas de Santa María</i> no Cancioneiro da Biblioteca Nacional.....	399
STEPHEN PARKINSON	
Os sinais abreviativos no <i>Cancioneiro da Biblioteca Nacional</i> : tentativa de sistematização	411
SUSANA TAVARES PEDRO	
Formação do <i>Cancioneiro da Ajuda</i> e seu parentesco com ω e α	421
ANDRÉ B. PENAFIEL	
Tradição e inovação no cancionero de amigo de D. Dinis	439
ANA RAQUEL BAIÃO ROQUE	
Alfonso X ofrece una íntima autobiografía en sus <i>Cantigas de Santa María</i>	449
JOSEPH T. SNOW	
Los maridos de María Pérez <i>Balteira</i>	461
JOAQUIM VENTURA RUIZ	
Cuestiones de frontera: el Cancionero de Santa María de Terena de Alfonso X el Sabio (CSM 223, 275 y 319)	473
ANTONIA VÍÑEZ SÁNCHEZ	

IV. POESÍA RELIGIOSA Y DIDÁCTICA	483
Historia crítica de la expresión <i>mester de clerecía</i>	485
PABLO ANCOS	
Reelaboraciones de la leyenda de Teófilo en la península ibérica durante el siglo XIII	501
CARMEN ELENA ARMIJO	
La poesía del siglo XIV en Castilla: hacia una revisión historiográfica (III).....	515
MARIANO DE LA CAMPA GUTIÉRREZ	
De la estrofa 657 del <i>Libro de Alexandre</i> a procesos de reformulación / reiteración del calendario alegórico medieval en siglos posteriores. La función de la experiencia en la construcción de los motivos de los meses.....	527
SOFÍA M. CARRIZO RUEDA	
El sueño de Alexandre.....	539
MARÍA LUISA CERRÓN PUGA	
Las emociones de Apolonio.....	553
FILIPPO CONTE	
La representación literaria de la lujuria en los <i>Milagros de Nuestra Señora</i> : las metáforas de la sexualidad	569
NATACHA CROCOLL	
Las visiones de Santa Oria de Berceo y sus regímenes simbólicos.....	583
JAVIER ROBERTO GONZÁLEZ	
Notas sobre la reproducción en secuencias de la pseudoautobiografía erótica del <i>Libro de buen amor</i> : una propuesta de estudio	595
PEDRO MÁRMOL ÁVILA	
El cerdo: un motivo curioso en el <i>Poema de Alfonso Onceno</i>	609
MICHAEL MCGLYNN	
La métrica del <i>mester de clerezia</i> y sus “exigencias” en el proceso de reconstrucción lingüística.....	623
FRANCISCO PEDRO PLA COLOMER	
«Cuando se vido solo, del pueblo apartado...». Procesos de aislamiento virtuoso en tres poemas hagiográficos de Gonzalo de Berceo.....	637
ANA ELVIRA VILCHIS BARRERA	

Retórica del espacio sagrado en el contexto codicológico del Ms. Esc. K-III-4 (<i>Libro de Apolonio, Vida de Santa María Egipcíaca, Libro de los tres reyes de Oriente</i>)	649
CARINA ZUBILLAGA	
V. PROSA LITERARIA, DIDACTISMO Y ERUDICIÓN	659
Vida activa y vida contemplativa: una fuente de Rodrigo Sánchez de Arévalo	661
ÁLVARO ALONSO	
El milagro mariano en el siglo XVI: entre las polémicas reformistas y la revalidación católica	673
CARME ARRONS LLOPIS	
Nuevos testimonios de la biblia en romance en bifolios reutilizados como encuadernaciones	683
GEMMA AVENOZA	
Notas sobre el <i>Ceremonial</i> de Pedro IV de la Biblioteca Lázaro Galdiano.....	691
PATRICIA AZNAR RUBIO	
La descripción de la ciudad de El Cairo en cuatro viajeros medievales peninsulares de tradición musulmana, judía y cristiana.....	701
VICTORIA BÉGUELIN-ARGIMÓN	
¿Una vulgata para el <i>Libro de los doze sabios</i> ?	713
HUGO Ó. BIZZARRI	
Magdalena predicadora y predicada: de milagros y sermones en la Castilla de los Reyes Católicos	721
ÁLVARO BUSTOS	
Estudi codicològic del <i>Breviari d'amor</i> català: els fragments de la Universiteitsbibliotheek de Gant	735
IRENE CAPDEVILA ARRIZABALAGA	
Uso de las paremias y polifonía en el <i>Corbacho</i>	749
DANIELA CAPRA	
La 'profecía autorrealizadora' en la <i>Gran conquista de Ultramar</i> : entre estructura narrativa y construcción ideológica	759
PÉNÉLOPE CARTELET	
Educando mujeres y reinas	775
MARÍA DÍEZ YÁÑEZ	

Els Malferit, una nissaga de juristes mallorquins vinculada a l'Humanisme (ss. xv-xvi)	791
GABRIEL ENSENYAT PUJOL	
Leer a Quinto Curcio en el siglo xv: apuntes sobre las glosas de algunos testimonios vernáculos	803
ADRIÁN FERNÁNDEZ GONZÁLEZ	
Aproximación comparativa entre las versiones hebreas y romances de <i>Kalila waDimna</i> . Su influencia en la obra de Jacob ben Eleazar	813
E. MACARENA GARCÍA - CARLOS SANTOS CARRETERO	
Escritura medieval, planteamientos modernos: <i>Católica impugnación</i> de fray Hernando de Talavera	823
ISABELLA IANNUZZI	
Ecos de Tierra Santa en la España medieval: tres peregrinaciones de leyenda	831
VÍCTOR DE LAMA	
«Menester es de entender la mi rrazón, que quiero dezir el mi saber»: i raccontì <i>Lac venenatum</i> , <i>Puer 5 annorum</i> e <i>Abbas</i> nel <i>Sendebar</i>	843
SALVATORE LUONGO	
Os pecados da língua no <i>Livro das confissões</i> de Martín Pérez	857
ANA MARIA MACHADO	
De Afonso X a Dante: os caminhos do <i>Livro da Escada de Maomé</i> pela Europa	867
FERNANDA PEREIRA MENDES	
El <i>Libro de los gatos</i> desde la perspectiva crítica actual. Algunas consideraciones sobre su estructura	875
JUAN PAREDES	
Entre el <i>adab</i> y la literatura sapiencial: <i>El príncipe y el monje</i> de Abraham Ibn Hasday	887
RACHEL PELED CUARTAS	
Prácticas de lectura femeninas durante el reinado de los Reyes Católicos: los paratextos	895
MARTINA PÉREZ MARTÍNEZ-BARONA	
La Roma de Pero Tafur	911
MIGUEL ÁNGEL PÉREZ PRIEGO	

La teoría de la <i>amplificatio</i> en la retórica clásica y las <i>artes poetriae</i> medievales	921
MARUCHA CLAUDIA PIÑA PÉREZ	
Los estudios heredianos hoy en perspectiva.....	935
ÁNGELES ROMERO CAMBRÓN	
Para una nueva <i>recensio</i> del <i>Libro del Tesoro</i> castellano: el ms. Córdoba, Palacio de Viana-Fundación CajaSur, 7017.....	945
LUCA SACCHI	
A história da espada quebrada: uma releitura veterotestamentária	955
RAFAELA CÂMARA SIMÕES DA SILVA	
Il motivo del “concilio infernale”: presenze in area iberica fra XIII e XVI secolo.....	965
LETIZIA STACCIOLI	

VOLUMEN II

VI. LÍRICA BAJOMEDIEVAL Y PERVIVENCIAS	997
La <i>Cántica Espiritual</i> de la primera edición de las poesías de Ausiàs March.....	999
RAFAEL ALEMANY FERRER	
Contexto circunstancial y dificultades textuales en un debate del <i>Cancionero de Baena</i> : ID1396, PN1-262, «Señor Johan Alfonso, muy mucho me pesa»	1015
SANDRA ÁLVAREZ LEDO	
«Se comigo nom m'engano»: Duarte da Gama entre sátira y lirismo	1029
MARIA HELENA MARQUES ANTUNES	
«Las potencias animadas son de su poder quitadas»: el amor como potencia en la poesía amorosa castellana del siglo xv	1039
MARÍA LUISA CASTRO RODRÍGUEZ	
<i>Viendo estar / la corte de tajos llena</i> . Los mariscales Pero García de Herrera e Íñigo Ortiz de Estúñiga y la gestación y difusión de la poesía en el entorno palatino a comienzos del siglo xv	1055
ANTONIO CHAS AGUIÓN	
El inframundo mítico en un <i>Dezir</i> del Marqués de Santillana	1069
MARÍA DEL PILAR COUCEIRO	
As línguas do <i>Cancioneiro Geral</i> de Garcia de Resende.....	1085
GERALDO AUGUSTO FERNANDES	

Rodrigo de Torres, Martín el Tañedor y un hermano de este: tres poetas del <i>Cancionero de Palacio</i> (SA7) pretendidamente menores	1097
MARÍA ENCINA FERNÁNDEZ BERROCAL	
Una definición de amor en el Ms. Corsini 625	1109
AVIVA GARRIBBA	
Las ediciones marquianas de 1543, 1545 y 1555: estudio de variantes	1121
FRANCESC-XAVIER LLORCA IBI	
La poesía de Fernán Pérez de Guzmán en el <i>Cancionero General</i> de 1511: selección y variaciones	1135
MARIA MERCÈ LÓPEZ CASAS	
Los tópicos del mal de amor y de la codicia femenina en dos poemas del Ms. Corsini 625	1153
MASSIMO MARINI	
Els <i>Cants de mort</i> : textos i contextos	1167
LLÚCIA MARTÍN - MARIA ÀNGELS SEQUERO	
<i>Recensio</i> y edición crítica de testimonios únicos: la poesía profana de Joan Roís de Corella	1179
JOSEP LLUÍS MARTOS	
Los poemas en gallego de Villasandino: notas para un estudio lingüístico	1191
ISABELLA PROIA	
Elaboración de una lengua poética y <i>code-mixing</i> : en torno a la configuración lingüística del corpus gallego-castellano	1205
JUAN SÁEZ DURÁN	
Figurações do serviço amoroso: Dona Joana de Mendonça no teatro da corte	1217
MARIA GRACIETE GOMES DA SILVA	
Mutilación y (re)creación poética: las «letras» y «cimeiras» del <i>Cancioneiro Geral</i> de Garcia de Resende (1516)	1227
SARA RODRIGUES DE SOUSA	
Juan de la Cerda, un poeta del siglo XIV sin obra conocida	1239
CLEOFÉ TATO	
Diego de Valera y la <i>Regla de galanes</i> : una atribución discutida	1259
ISABELLA TOMASSETTI	
Juan Agraz a través de los textos	1271
JAVIER TOSAR LÓPEZ	

Una <i>batalla de amor</i> en el Ms. Corsini 625	1283
DEBORA VACCARI	
VII. PROSA DE FICCIÓN	1299
La guerra de sucesión de Mantua: ¿una fuente de inspiración para la <i>Crónica do Imperador Beliadro</i> ?	1301
PEDRO ÁLVAREZ-CIFUENTES	
Tempestades marinas en los libros de caballerías	1313
ANNA BOGNOLO	
Construcción narrativa y letras cancioneriles en libros de caballerías hispánicos	1325
AXAYÁCATL CAMPOS GARCÍA ROJAS	
La oscura posteridad de Juan Rodríguez del Padrón	1339
ENRIC DOLZ FERRER	
Melibea, personaje transfuncional del siglo xx	1349
JÉROMINE FRANÇOIS	
Fortuna y mundo sin orden en <i>La Celestina</i> de Fernando de Rojas	1363
ANTONIO GARGANO	
Paternidades demoníacas y otras diablerías tardomedievales en la edición burgalesa del <i>Baladro del sabio Merlin</i>	1383
SANTIAGO GUTIÉRREZ GARCÍA	
Lanzarote e le sue emozioni	1393
GAETANO LALOMIA	
El fin de Merlín a través de sus distintas versiones	1409
ROSALBA LENDO	
Memoria y olvido en <i>La Celestina</i>	1425
MARÍA TERESA MIAJA DE LA PEÑA	
La <i>Historia del valoroso cavallier Polisman</i> de Juan de Miranda (Venezia, Zanetti, 1573)	1437
STEFANO NERI	
<i>Pierres de Provença</i> : l'odissea genèrica d'una novel·leta francesa	1447
VICENT PASTOR BRIONES	

Pieles para el adorno. Los animales como material de confección en los libros de caballerías.....	1459
TOMASA PILAR PASTRANA SANTAMARTA	
El público de las traducciones alemanas de <i>Celestina</i>	1473
AMARANTA SAGUAR GARCÍA	
Bernardo de Vargas, autor de <i>Los cuatro libros del valeroso caballero D. Cirongilio de Tracia</i> . ¿Una biografía en vía de recuperación?.....	1483
ELISABETTA SARMATI	
La Làquesis de Plató i la Làquesis del <i>Curial</i>	1493
ABEL SOLER	
«No queráys comer del fruto ni coger de las flores»: el <i>Jardín de hermosura</i> de Pedro Manuel de Urrea como subversión	1505
MARÍA ISABEL TORO PASCUA	
 VIII. METODOLOGÍAS Y PERSPECTIVAS	 1515
Los problemas del traductor: acerca del <i>Nycticorax</i>	1517
CARLOS ALVAR	
Los <i>Siete sabios de Roma</i> en la imprenta decimonónica: un ejemplo de reescritura en pliegos de cordel.....	1527
NURIA ARANDA GARCÍA	
<i>Universo Cantigas</i> : el editor ante el espejo.....	1541
MARIÑA ÁRBOR ALDEA	
Las ilustraciones de <i>Las cien nuevas nouvelles (Les Cent Nouvelles nouvelles)</i> : del manuscrito a los libros impresos	1555
MARÍA CRISTINA AZUELA BERNAL	
Traducciones, tradiciones, fuentes, <i>στέμματα</i>	1565
ANDREA BALDISSERA	
Para un mapa de las cortes trovadorescas: el caso catalano-aragonés	1587
MIRIAM CABRÉ - ALBERT REIXACH SALA	
De <i>La gran estoria de Ultramar</i> manuscrita, a <i>La gran conquista de Ultramar</i> impresa (1503): una nueva <i>ordinatio</i>	1599
JUAN MANUEL CACHO BLECUA	

La traducción de los ablativos absolutos latinos de las <i>Prophetiae Merlini</i> en los <i>Baladros</i> castellanos.....	1615
ALEJANDRO CASAIS	
O portal <i>Universo Cantigas</i> : antecedentes, desenvolvimiento e dificultades.....	1633
MANUEL FERREIRO	
La <i>Historia de la doncella Teodor</i> en la imprenta de los Cromberger: vínculo textual e iconográfico con el <i>Repertorio de los tiempos</i>	1645
MARTA HARO CORTÉS	
Puntuación y lectura en la Edad Media.....	1663
ALEJANDRO HIGASHI	
La tradición iconográfica de la <i>Tragicomedia de Calisto y Melibea</i> (Zaragoza: Pedro Bernuz y Bartolomé de Nájera, 1545)	1685
MARÍA JESÚS LACARRA	
El <i>stemma</i> de <i>La Celestina</i> : método, lógica y dudas.....	1697
FRANCISCO LOBERA SERRANO	
Editar a los clásicos medievales en el siglo XXI	1717
JOSÉ MANUEL LUCÍA MEGÍAS	
Nuevos instrumentos para la filología medieval: <i>Cançoners DB</i> y la <i>Biblioteca Digital Narpan-CDTC</i>	1729
SADURNÍ MARTÍ	
De copistas posibilistas y destinatarios quizás anónimos: estrategias, manipulaciones y reinterpretaciones en traducciones medievales.....	1739
TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO	
Alcune riflessioni sulle locuzioni «galeotto fu» e «stai fresco».....	1763
EMILIANA TUCCI	
<i>Universo de Almouro</i> : Base de datos de la materia caballeresca portuguesa. Primeros resultados.....	1775
AURELIO VARGAS DÍAZ-TOLEDO	

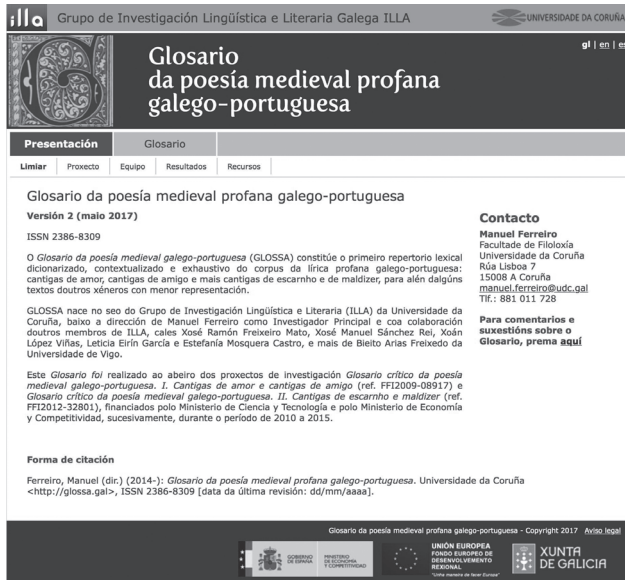
O PORTAL *UNIVERSO CANTIGAS*: ANTECEDENTES, DESENVOLVEMENTO E DIFICULTADES¹

MANUEL FERREIRO
Universidade da Coruña

I. ANTECEDENTES ([HTTP://GLOSSA.GAL](http://GLOSSA.GAL))

No ano 2010 comezaba oficialmente o desenvolvemento do proxecto *Glosario crítico da poesía medieval profana galego-portuguesa*, que foi dividido en dúas partes: I. *Cantigas de amor e cantigas de amigo* (2010-2012); II. *Cantigas de escarnho e de maldizer* (2013-2015). Unha vez revisados os manuscritos e analizados (e eventualmente solucionados) os puntos conflictivos que se detectaron na lectura crítica dos textos –que foron confrontados coas edicións máis fiábeis–, ao longo destes anos foi elaborado o repertorio lexical dicionarizado, contextualizado e exhaustivo das 1.685 cantigas –excluídos os textos casteláns, provenzais e tardíos– que constitúen a lírica profana galego-portuguesa. O resultado foi unha base de datos pública, dotada dunha ferramenta interna autosuficiente, que é accesíbel á comunidade de investigadores e/ou persoas interesadas nas cantigas medievais galego-portuguesas: en funcionamento desde 2014, actualmente ofrece xa a súa segunda versión renovada, que se fixo pública o día 17 de maio de 2017 (<http://glossa.gal>)².

1. Este traballo inscríbese no marco do proxecto *Glosario crítico da poesía medieval galego-portuguesa*. III. *Edición crítica dixital das cantigas de amor* (FFI2015-63523-P), financiado polo Ministerio de Economía y Competitividad.
2. Sobre o *Glosario* véxase Xoán López Viñas, «Unha ferramenta para o estudo do léxico medieval: o GLOSSA», en *Lingua, texto, diacronía. Estudos de lingüística histórica*, ed. L. Eirín García, X. López Viñas, A Coruña, Universidade da Coruña, 2014, pp. 239-256.

illa Grupo de Investigación Lingüística e Literaria Galega ILLA UNIVERSIDADE DA CORUÑA

Glosario da poesía medieval profana galego-portuguesa

gl | en | es

Presentación Glosario

Inicio Proyecto Equipo Resultados Recursos

Glosario da poesía medieval profana galego-portuguesa

Versión 2 (maio 2017)
ISSN 2386-8309

O *Glosario da poesía medieval galego-portuguesa* (GLOSSA) constitúe o primeiro repertorio lexical dicionarizado, contextualizado e exhaustivo do corpus da lírica profana galego-portuguesa: cantigas de amor, cantigas de amigo e mais cantigas de escarnho e de maldizer, para alén dalgúns textos doutros xéneros con menor representación.

GLOSSA nace no seo do Grupo de Investigación Lingüística e Literaria (ILLA) da Universidade da Coruña, baixo a dirección de Manuel Ferreiro como Investigador Principal e coa colaboración doutros membros de ILLA, cales Xosé Ramón Freireiro Mato, Xosé Manuel Sánchez Rei, Xosé López Viñas, Leticia Eirín García e Estefanía Mosquera Castro, e mais de Bieito Arias Freixedo da Universidade de Vigo.

Este *Glosario* foi realizado ao abeiro dos proxectos de investigación *Glosario crítico da poesía medieval galego-portuguesa. I. Cantigas de amor e cantigas de amigo* (ref. FF12009-08917) e *Glosario crítico da poesía medieval galego-portuguesa. II. Cantigas de escarnho e maldizer* (ref. FF12012-32801), financiados polo Ministerio de Ciencia y Tecnología e polo Ministerio de Economía y Competitividad, sucesivamente, durante o período de 2010 a 2015.

Forma de citación
Ferreiro, Manuel (dir.) (2014-): *Glosario da poesía medieval profana galego-portuguesa*. Universidade da Coruña <<http://glossa.gal>>. ISSN 2386-8309 [data da última revisión: dd/mm/aaaa].

Contacto
Manuel Ferreiro
Facultade de Filoloxía
Universidade da Coruña
Rúa Lidoña 7
15008 A Coruña
manuel.ferreiro@udc.es
Tf.: 981 011 728

Para comentarios e suxestións sobre o Glosario, prema aquí

Glosario da poesía medieval profana galego-portuguesa - Copyright 2017 [Aviso legal](#)

Fig. 1. *Glosario da lírica medieval profana galego-portuguesa* (<http://glossa.gal>)

A existencia deste ‘dicionario’ exhaustivo de voces da lírica profana galego-portuguesa, realizado sobre un corpus de textos sometidos a un proceso profundo de revisión e actualización, levou consigo a proposta dunha nova fase de traballo. Esta nova etapa márcase como obxectivo preparar a edición crítica de todas as cantigas medievais profanas para optimizar o traballo anteriormente realizado e poder, deste modo, dar un salto cualitativo nos estudos filolóxicos por volta do trobadorismo (profano) galego-portugués.

A extensión, dificultade e vastidade da tarefa impuxo, con certeza, unha limitación de corpus, que foi parcelado cronoloxicamente a partir das tres seccións básicas do cancionero galego-portugués (isto é, *cantigas de amor - cantigas de amigo - cantigas de escarnho e maldizer*), balizadas polas anotacións *Esta folha adeante se comezan as cantigas d’amigo que fezeron os cavaleiros* (cantigas 641-1.347) e *Aqui se comezan as cantigas d’escarnh’ e de mal dizer* (cantigas 1.348-1.683).

Deste xeito, a (actual) primeira parte do proxecto *Universo Cantigas* (UC) abranxe a edición das primeiras 640 cantigas (sempre a partir da numeración de Jean-Marie d’Heur³), que, en liñas xerais, pertencen ao xénero da *cantiga de amor*, aínda que inclúen tamén algúns outros textos pertencentes a outros xéneros.

3. Esta é a numeración que foi utilizada, pola súa economía e rendibilidade práctica, na elabo-

2. O PROXECTO UNIVERSO CANTIGAS ([HTTP://UNIVERSOCANTIGAS.GAL](http://universocantigas.gal))

Con estes antecedentes, e co traballo desenvolvido no *Glosario da poesía medieval profana galego-portuguesa*, enfrontamos a tarefa de edición crítica dixital das 1.685 composicións transmitidas polos cancioneiros⁴, isto é, o proxecto *Universo Cantigas*, que se desenvolverá entre 2016, ano de inicio, e 2025, ano de finalización prevista para esas tres fases do proxecto.

No presente trienio 2016-2018 estase realizando a edición crítica dixital das *cantigas de amor* (cantigas 1-640), coa aplicación constante a todo o corpus duns sólidos principios metodolóxicos (de base neolachmaniana). Tal como expuxemos recentemente, «[l]os principios metodolóxicos que se emplearán para la fijación del texto crítico de las *cantigas* serán los asentados por la tradición, básicamente los referidos a la edición de piezas transmitidas por un único testimonio y, para aquellos que cuenten con tradición plúrima, a la edición reconstructiva»⁵. Ademais, para a *dispositio textus* en *Universo Cantigas* empregaranse os criterios de edición que, desde 2006, funcionan como norma consensuada polos principais investigadores (galegos) no ámbito da poesía medieval galego-portuguesa⁶. Ao mesmo tempo, a edición dixital que se está a realizar será unha edición integradora (dos estudos previos) e actualizada no humanamente posíbel, de modo que supoña un avance real na fixación e estudo das cantigas.

Esta web <http://universocantigas.gal>, que se fará pública ao longo do ano 2018 (estas liñas son escritas en setembro de 2017), constitúe, pois, un proxecto en andamento (deseño, contido, funcións), un verdadeiro *work in progress* que se vai modulando, completando e aperfeizoando no proceso de elaboración da edición crítica do corpus galego-portugués, ao tempo que se vai beneficiar do carácter dinámico

ración do glosario, a partir de Jean-Marie D'Heur, *Recherches internes sur la lyrique amoureuse des troubadours galiciens-portugais (XIIe-XIVe siècle): contribution à l'étude du «corpus des troubadours»*, Liège, Université de Liège, 1975, pp. 10-93. Véxase a tabela d'heuriana, actualizada, no *Glosario* (<http://glossa.gal/cantigas>).

4. Na realidade, 1669 cantigas, en principio tamén excluindo, polo menos nunha primeira fase, os textos en linguas diferentes á galega (provenzal, castelán), así como as cantigas tardías alleas á tradición galego-portuguesa incrustadas nos cancioneiros italianos *B* e *V*.
5. Véxase Mariña Arbor Aldea-Manuel Ferreiro, «*Universo Cantigas: work in progress*» [2018, no prelo]. E para unha maior concreción metodolóxica, con variada exemplificación editorial, véxase tamén o contributo de Mariña Arbor Aldea neste mesmo volume («*Universo Cantigas: el editor ante el espejo*»).
6. Véxase *Normas de edición para a poesía trobadoresca galego-portuguesa / Guidelines for the Edition of Medieval Galician-Portuguese Troubadour Poetry*, eds. M. Ferreiro *et al.*, A Coruña, Universidade da Coruña, 2007.

da edición dixital (coa conseguinte revisión e actualización constante do corpus) a partir dunha base de datos cunha ferramenta interna que permite un funcionamento simple e autosuficiente por parte das persoas responsábeis da edición.

Organizada a base de datos e a correspondente plataforma web en torno ao glosario como núcleo inicial, o texto das cantigas é conectado e interrelacionado co propio glosario de modo especular, de modo que permite unha consulta simultánea e interactiva glosario-corpus e corpus-glosario. Asemade, o buscador permite procuras moi diversas ao longo de *Universo Cantigas*, de modo que non só se poden localizar texto(s) e voces (ou expresións), mais tamén se poden facer procuras nas transcricións paleográficas, cun horizonte de maiores posibilidades de interacción, xa que, máis adiante, orientaremos os esforzos para conseguir a posibilidade de procura nos aparatos críticos.

En calquera caso, procurouse un funcionamento fácil e áxil, cunha estrutura simple que facilite a consulta dos textos, do glosario e dos materiais complementarios:

UIC Universo Cantigas

EDICIÓN CRÍTICA DA POESÍA MEDIEVAL GALEGO-PORTUGUESA

GL PT EN IT ES FR CA

q. Buscar

Proxecto - Manuscritos - Cantigas - Glosario - Ligazóns - Foro - Contacto

O proxecto *Universo Cantigas* ten como obxectivo realizar a edición crítica dixital dos textos que integran a lírica profana galego-portuguesa, continuando o traballo realizado entre os anos 2010-2015 para o *Glosario da poesía medieval profana galego-portuguesa* (disponíbel neste mesmo site e tamén en <http://glossa.gal>). Esta edición é realizada no abeiro do proxecto de investigación *Glosario crítico da poesía medieval galego-portuguesa. III. Edición crítica dixital das cantigas de amor* (ref. FF12015-63523-P), financiado polo Ministerio de Economía y Competitividad.

Na primeira fase do proxecto (2016-2018) será editada a primeira sección do «canoneiro xeral» galego-portugués «ou «compilación xeral», de acordo con António Resende de Oliveira», que se estrutura en tres grandes xéneros: *cantigas de amor*, *de amigo* e *de escárnio*. Esta sección inicial, fundamentalmente, por *cantigas de amor* e que se cerra coa rúbrica que abre o sector de *amigo*, comprende os textos 1-640 dos manuscritos, que copian un total de 1683 composicións, conforme a catalogación de Jean Marie d'Heur.

Universo Cantigas concébase como unha empresa global, que porá ao dispor do público, en sucesivas fases, todas as cantigas dos traballadores, con todas as posibilidades que ofrece o traballo na rede: actualización constante, ausencia de límites de espazo, posibilidade de crecemento e expansión con novos elementos e capacidade de enlace a diversos materiais periodioriais de evidente valor para a interpretación dos textos.

Forma de citación

Ferreiro, Manuel (dir.) (2017-): *Universo Cantigas. Edición crítica da poesía medieval galego-portuguesa*. Universidade da Coruña <<http://universocantigas.gal>>, ISSN 1234-1234 [data da última revisión: dd/mm/aaaa].

Copyright © 2017
Aviso legal
Contacto

Facultade de Filoloxía
Rúa Lisboa 7
15008 A Coruña

illa

XUNTA DE GALICIA

MINISTERIO DE ECONOMÍA Y COMPETITIVIDAD

GOBIERNO DE ESPAÑA

MINISTERIO DE ECONOMÍA, AGRIcultura Y COMPETITIVIDAD

Fig. 2. Páxina de inicio de *Universo Cantigas*

Á dereita do logotipo identificativo aparecen as diversas posibilidades para a elección de lingua (galego, portugués, inglés etc.) e, sobre todo, o buscador, que funciona como localizador de cantigas (por número de d'Heur, referencia de Tavani ou número de manuscrito), de voces (no glosario e mais nas cantigas) ou de cadeas de texto (nas cantigas).

Para alén das seccións *Ligazóns* (coa conexión ás principais páxinas e bancos de datos directamente relacionados co obxectivo de UC), *Foro* (que será activado no futuro como plataforma dixital de diálogo –e publicación– sobre problemas relativos á edición e estudo das cantigas galego-portuguesas) e *Contacto* (cos datos nominais e dixitais que permitan o establecemento de contacto a calquera persoa interesada no *Universo Cantigas*), os elementos fundamentais de *Universo Cantigas* son os que se describen a seguir (comezando pola esquerda da imaxe):

1. **Proxecto**, onde aparecen os elementos informativos sobre UC (*Proxecto, Equipo, Resultados, Guía de uso*), así como unha breve introdución xeral á lírica (*A lírica profana galego-portuguesa*), os principios metodolóxicos (*Metodoloxía*), os criterios de transcripción paleográfica (*Criterios de transcripción*) e de edición (*Criterios de edición*) e, finalmente, a bibliografía citada ao longo da edición crítica dixital das cantigas e dos documentos complementarios (*Bibliografía citada*).

2. Clicando na pestana **Manuscritos**, accédese á transcripción paleográfica completa de todos os testemuños que transmitiron a nosa lírica (*A, B, V, N, T, L, P, M*). En fase de preparación, no final do proxecto aparecerá o texto completo de todos e cada un dos relatores que enviaron a poesía profana producida polos trobadores, coas correspondentes notas explicativas a rodapé⁷.

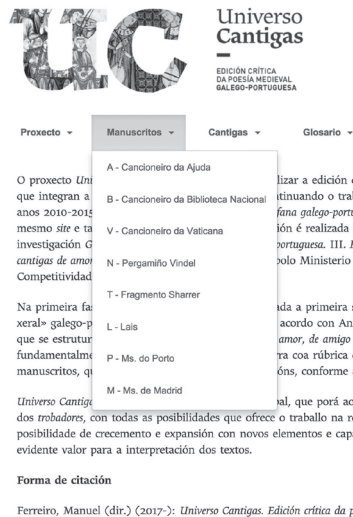

Fig. 3. Sección de Manuscritos no UC

7. Obviamente, nesta primeira parte (cantigas 1-640) aparece(rá)n todos os testemuños implicados: A 1-280, B 1-625, V 1-226, T, L, P e M.

Véxase, simplemente a modo de exemplo ilustrativo, o inicio da transcripción do *Cancioneiro da Vaticana* (fig. 4):

The screenshot shows the 'Universo Cantigas' website interface. At the top left is the 'UC' logo, which is a stylized 'UC' filled with medieval manuscript illustrations. To its right is the text 'Universo Cantigas' and 'EDICIÓN CRÍTICA DA POESÍA MEDIEVAL GALEGO-PORTUGUESA'. Below this is a navigation menu with items: 'Proxecto', 'Manuscritos', 'Cantigas', 'Glosario', and 'Ligazóns'. The main content area is titled 'V - Cancioneiro da Vaticana'.

[f. 1r] 1¹

A fogli 90

Fernã gonçaluit

Muytos ueciu que con mengua de sem.
amgram sabor de me dizer pesar.
et todolos que me ueem pieguntar.
qual est adona que eu ñio bem.
uedes q̄ sandec e q̄ giã loucuia.
Non catã deus nê arcatã mesuia.
nen tatã nrī a q̄(ũ)õ pesa muytê.

Fig. 4. Inicio da transcripción paleográfica de V

3. **Cantigas.** Constitúe (xunto co *Glosario*) o núcleo de UC, xa que nesta sección poderán ser localizadas todas e cada unha das composicións editadas: pola ordenación d'heuriana ou pola referencia de Tavani (fig. 5), por *incipit* ou por autores (figs. 6-7):

The screenshot shows the 'Universo Cantigas' website interface. At the top left is the 'UC' logo. To its right is the text 'Universo Cantigas' and 'EDICIÓN CRÍTICA DA POESÍA MEDIEVAL GALEGO-PORTUGUESA'. Below this is a navigation menu with items: 'Proxecto', 'Manuscritos', 'Cantigas', 'Glosario', 'Ligazóns', and 'Foro'. The main content area is titled 'Texto crítico'. There are language selection buttons 'GL' and 'PT', and a search bar with a magnifying glass icon and the text 'Busc'. Below the search bar is a list of pages: 'Páxinas: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ... 67'. The first page is selected and underlined.

Texto crítico

Páxinas: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ... 67

D'Heur ou Tavani

- 1 [= Tav 157,5]: Anónimo «Amor, des que m'a vós cheguei» [B 1, L 1]
- 2 [= Tav 157,35]: Anónimo «O Maroot aja mal grado» [B 2, L 2]
- 3 [= Tav 157,32]: Anónimo «Mui gran temp'á, par Deus, que eu non vi» [B 3, L 3]

Fig. 5. Cantigas por numeración de D'Heur e/ou referencia de Tavani

Índice de autores

Páxinas: 1 2 3 4 5 6 7

Nome do autor

Abril Perez
 Afons'Eanes do Coton
 Afonso Fernandez Cebolhilha
 Afonso Fernandez Cubel
 Afonso Gomez
 Afonso Lopez de Baián
 Afonso Meendez de Beesteiros
 Afonso Paez de Bragaa
 Afonso Sanchez
 Afonso Soarez Sarraça
 Afonso X
 Airas Carpancho

Afons'Eanes do Coton

Cantigas do autor

- A gran dereito lazerei
- A min dan preç', e non é desguisado
- A ña velha quisera trobar
- Abadessa, oi dizer
- Ai meu amig'e meu lum'e meu ben
- As mias jornadas vedes quaes son
- Ben me cuidei eu, Maria Garcia
- Covilheira velha, se vos fezesse
- Fernan Gil an aqui ameaçado
- Foi Don Fagundo ñu dia convidar
- Mari'Mateu, ir-me quer'eu d'aquen
- Mestre Nicolas, a meu cuidar

Figs. 6-7. Localización de cantigas por autor.

Deste xeito, cada unha das 1.685 cantigas aparecerá con todos os elementos fundamentais que se contemplan nunha edición crítica: a) transcripción paleográfica (poderá accederse desde cada cantiga ao texto paleográfico 'limpo' do texto, sen notas marxinais, por medio dun clique en "Transcripción paleográfica", na parte superior dereita); b) texto crítico; c) referencias identificativas (D'Heur, Tavani); d) fontes manuscritas (con eventual conexión futura ás imaxes dos manuscritos); e) fontes editoriais (onde se distinguen tres categorías: 1. edicións críticas; 2. outras edicións –diplomáticas, divulgadoras etc–; 3. antoloxías que recollen a composición); f) variantes manuscritas significativas (sen variacións gráficas irrelevantes); g) variantes textuais das edicións críticas de cada cantiga; h) paráfrase ampla, por estrofas, para favorecer a comprensión e/ou interpretación do texto; i) métrica (esquema e indicación das sinalefas e hiatos significativos); j) notas filolóxicas ao texto, con análise e explicación de todas aquelas cuestións (textuais, lingüísticas etc.) de relevancia.

Véxase, a modo de mostra, a cantiga 236 (figs. 8-11), de Roi Queimado ("Deste mundo outro ben non querria", A130, B251), que ofrece todos os elementos presentes na edición crítica de todos os que integran *Universo Cantigas*:

Universo
Cantigas

EDIÇÃO CRÍTICA
DA POESIA MEDIEVAL
GALEGO-PORTUGUESA

GL PT EN IT ES FR CA

Q Buscar

[Proxecto](#) ▾
 [Manuscritos](#) ▾
 [Cantigas](#) ▾
 [Glosario](#) ▾
 [Ligazóns](#)
[Foro](#)
[Contacto](#)

236 [= Tav 148,4]

Deste mundo outro ben non querria

Roi Queimado

[últ. rev.: 18/12/2017]
Transcripción paleográfica

Deste mundo outro ben non querria
(por quantas coitas me Deus faz sofrer)
que mia senhor do mui bon parecer
que soubess'eu ben que entendia
como o'eu moir', e non lho dizer eu
nen outre por min, mais ela de seu
o entender como seeria. 5

E, se eu est'ouves', averia
o máis de ben que eu querri'aver:
sabe-lo ela ben sen lho dizer
eu e non atender ja aquel dia
que eu atend', ond'ei mui gran pavor
de lhe dizer «por vós moiro, senhors»,
ca sei que por meu mal lho diria, 10

ca senhor ei que m'estrãiaría
tanto que nunc'averia poder
de lh'ar falar nen sol de a veer,
e mal me vai, mais peor m'er ia;
e por esto querria eu assi
que o soubesse ela, mais non per min,
e soubess'eu ben que o sabia. 15

E rog'a Deus e Santa María,
que lhe fexeron muito ben aver,
que ben assi lho façan entender;
e con tod'est'anda seria 20
en gran pavor de m'estraiar por én,
e, par Deus, ar jurar-lh'ia mui ben
que nulha culpa i non avia 25

de m'entender, assi Deus me perdon,
nen o gran ben que lh'eu quer', e enton
con dereito non se queixaria. 30

Manuscritos

A 130, B 251

Edicións

Michaëlis (1990 [1904]: I, 263-265); Lorenzo Gradin & Marcenaro (2010: 110-111).
Molteni (1880: 106); Carter (2007 [1941]: 78); Machado & Machado (1950: II, 14-15).
Piccolo (1951: 89-90); Torres (1977: 400-401); Arias Freixedo (2003: 834-835).

Variantes manuscritas

1 mundo outro ... querria] mūdoutro ... queria B 2 me] mj B 6 outre ... min] outrem ... mj B 7 como seeria] como seria A, mais como seeria B 8 es'ouves'] esto ouesse B, averia] aueria A 9 de ... querri'aver] do ... qria aver B 11 atender ja aquel] atenderia aq'l A, atendess'aq'l B 12 atend'] atendo B 13 lhe] lhi B 14 mal lho] mallo A 15 ei ... estrãiaría] e ... estranharia B 16 nunc'] nõ B 17 lh'ar] lhi B, veer] ver A 18 me] mj B 19 querria] queria B 20 soubesse ela] soubessela B 21 sabia] cle sabia B 22 e santa] ca s'a B 23 que lhe fexeron muito ben aver] q'li souberõ tanto ben fazer B 26 m'estraiar] me strahar B 28 nulha] mulla B 29 me] mj B 30 quer', e enton] q'rentõ B

Variantes editoriais

1 mundo] mund(o) Michaëlis 7 [sen] o entender como seria Michaëlis, o entender; ;mais como seria? Lorenzo Gradin & Marcenaro 8 ouves'] ouves(e) Michaëlis 11 atender ja aquel] atendess'aquel Michaëlis, atendess'aquel Lorenzo Gradin & Marcenaro 14 mal lho] mal-lo Lorenzo Gradin & Marcenaro 15 estrãiaría] estranharia Michaëlis 18 m'er ia] m'ria Michaëlis, Lorenzo Gradin & Marcenaro 20 soubesse] soubess(e) Michaëlis, min] mi Michaëlis 22 Santa] Sancta Michaëlis 26 m'estraiar] m'estranhar Michaëlis, m'estraiar Lorenzo Gradin & Marcenaro 29 me] mi Michaëlis

Paráfrase

A cousa que o trobador máis desexaría no mundo –a cambio de todas as coitas que Deus lle fai sofrer– sería que a súa fermosa dama soubese que morre de amor por ela, mais non quere ser el quen llo transmita, nin tan sequera que outra persoa o faga no seu nome, senón que ela por si mesma se decate de como iso sería (I). E, se isto acontecese, experimentaríaa o maior dos bens que el arela: que a *senhor* o saiba sen llo dicir e xa non ter que agardar o día en que el tería de lle contar que morre de amor por ela, pois sabe que tal declaración lle traería mal (II), porque sabe que a *senhor* o reprendería tanto que nunca podería falarlle, nin tan sequera vela. E vaille mal, mais podería ser aínda peor, e por isto o namorado querría que ela o soubese non por el, e que el soubese que ela o sabe (III). E roga a Deus e á Virxe Santa María, que lle fixeron moito ben, que así llo fagan entender; mais, a pesar disto, aínda sentiría medo e pavor de que a dama desaprobase os seus sentimentos, de maneira que lle xuraría que non é culpa dela (III), que se decate da situación, certamente, nin do ben que el a quere, e así non se queixaría (IV).

Esquema métrico

Cantiga de amor, do tipo de mestría. Consta de catro estrofas de sete versos, sendo o primeiro, o cuarto e o sétimo encasillados graves, e os catro restantes decasílabos agudos. As cobras son *unisonans*, agás a rima c (versos 5-6 de cada estrofa) que é *singulars*. A *finda* está composta por tres versos, os dous primeiros decasílabos agudos e o último encasillado grave, que retoma a rima e das cobras anteriores.

Esquema métrico: 4 x 9'a 10b 10b 9'a 10c 10c 9'a + 10d 10d 9'a (= Tav 161:225)

Sinalefas e hiatos: 1 mundo_outro; 5 como_oj'eu; 7 se-e-ri-a; 11 ja_aquel; 20 soubesse_ela

Notas

Texto

- 7 Aínda que en A non son frecuentes as formas conxugadas arrizotónicas de *seer* ou *wer* con hiato etimolóxico conservado (cf. *verrei* en 266.17, 438.19, trisilábico), a variante *seria* de B resolve a medida (e o sentido) do verso: presenza do elemento *mais* de B dificulta a interpretación e pode deberse a unha repetición da mesma partícula presente no verso anterior (véxase unha intrusión similar do mesmo elemento *mais* nos manuscritos italianos na cantiga 1263.22), mentres que a omisión de <e> en *seria* que mostra A constituiría un simple lapsus de copia.
- Precisamente son as dificultades métricas e interpretativas xerada polo elemento espurio de B o que explica as tentativas de solución editorial para este verso: a adición de *sen* en Michaëlis ([*sen*] o *entender como seria*) tenta resolver o problema métrico, e a puntuación de Lorenzo Gradín & Marcareno, que manteñen a lección de B, explícase pola procura dun maior sentido ao verso (*...; mais é como sería?*).
- 8-14 A inusual opción editorial no v. 11 pola lección de B en lugar da segmentación de <attenderia> como *atender ja* en A, verbo paralelo a *saber* (v. 10), condicionou a puntuación desta estrofa en Michaëlis e mais en Lorenzo Gradín & Marcareno, para alén da (relativa) anomalía (vid. nota a 237.3) de o subxuntivo *attendere* funcionar como verbo principal.
- 14 A lección <mallo> de A ben pode ser un lapsus de copia por contigüidade (<mal llo>) máis do que unha asimilación (aínda que posíbel, non documentada no corpus profano), razón que nos aconsella aternos á segura lección de B. Non entanto, nas *Cantigas de Santa María* existen contextos que indican unha asimilación deste tipo: véxase, por exemplo, *e os angos correndo | pos eles mal las friron* (CSM 45.83).
- 15 Os resultados *estriar* (tamén en 358.21) e *estriar*, no v. 26 (vid. 857.18 e 996.9), con desnasalización, a partir de *EXTRANEARE*, con caída de -n- intervocálico en vez da habitual palatalización do grupo [nj], son minoritarios mais conviven coa solución xeral *estranhar*. Vid. nota a 103.1.
- 18 A segmentación da unánime lección <meria> como *m'er ia* evita calquera emenda ou intrusión textual, tal como todos os precedentes editores interpretaron (*m'iría, me [i]ría*): aínda que, no tocante á distribución das variantes *ar - er*, en xeral a primeira é propia do Cancioneiro da Ajuda e a segunda predomina nos apógrafos italianos, na cantiga 310, de Joan Lopez d'Ulhoa acontece ao contrario: *er A vs. ar B*. Vid. nota a 134.15.
- 21 Nótase novamente (véxase nota ao v. 7) a presenza espuria de *ele* en B, que provocaría un verso hipermétrico, como acontece nalgunhas outras pasaxes do corpus; do punto de vista métrico só será aceptábel en B a forma *el*, de modo que con sinalefa o verso ficaría decasílabo: *e soubes'eu ben que o el sabia*. O carácter espurio da forma máis antiga *ele*, fronte a *el*, é obvio en casos en que se trata de refrán, onde non cabe dúbida sobre a incorrección de tal forma (vid. 1133.11, que na estrofa I presenta o necesario *el*, fronte ao incorrecto <ele> de BV na estrofa II; algo similar acontece en 1641.12, coa forma correcta *el* en todas as estrofas agás na primeira, tamén con <ele> en BV). Estes casos xustifican as necesarias emendas derivadas da métrica noutras pasaxes en que *ele* provoca versos hipermétricos (491.6, 667.14, 754.7, 1119.25, 1273.20).

Figs. 8-11. Vistas sucesivas da cantiga 236

4. **Glosario.** Pola súa parte, o glosario, que aínda funciona –á espera de activar publicamente a páxina de *Universo Cantigas*– como entidade independente no enderezo <http://glossa.gal>, xa foi integrado no UC, na sección *Glosario*, onde actuará tal como vén facendo, desde 2014, na páxina antecitada, embora, tal como xa dixemos, agora interactúe directamente cos textos (coa conseguinte revisión en paralelo aos avances na edición). Véxase unha mostra da integración do glosario na páxina das cantigas (fig. 12):

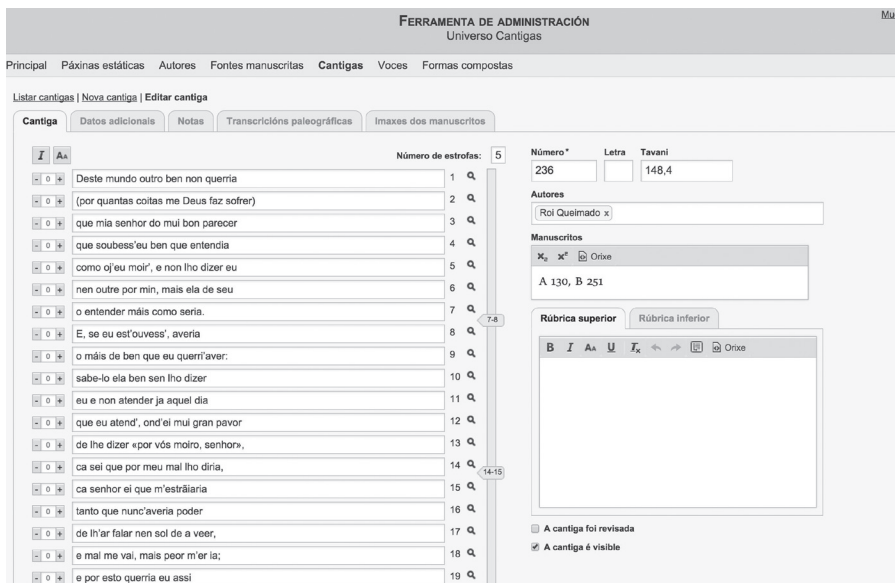
The screenshot shows the 'Universo Cantigas' website interface. At the top, there is a navigation menu with language options (GL, PT, EN, IT, ES, FR, CA) and a search bar. Below the navigation, there are links for 'Proxecto', 'Manuscritos', 'Cantigas', 'Glosario', 'Ligazóns', 'Foro', and 'Contacto'. The main content area is titled 'Glosario' and features a large letter 'J' followed by a list of letters from A to Z. The word 'ja' is selected, and its entry is displayed. The entry includes a definition: 'O adverbio ja presenta con frecuencia valor pleonástico ou de reforzo'. Below this, there are tabs for 'Aceptións', 'Loc. adverbiais', 'Loc. conxuntivas', and 'Frasesoloxia'. The 'Aceptións' tab is active, showing a list of examples with their corresponding line numbers from the Cantigas de Santa Maria. The examples include: '6.27 ja mi ora leixarán folgar, / ca lhis non podia guarir || 10.19 que non ei ja sén nen poder / de m'empapar d'úa molher || 11.1 Sazon é ja de me partir / de mia senhor || 11.2 ca ja temp'ei / que a servi, ca perdu'dei / o seu amor e quero-m'ir || 12.8 Quen omen sabe ben querer / ja máis servid'én sera || 12.9 ca bõa dona vi eu ja / por amar mil tanto valer || 18.11 ca non á no mund'outra ren / por que eu ja possa perder / a coita que eu por vós ei || 18.22 e farei meu mal, / e faça-[o] ja, pois Deus quer || 20.7 Coita, de pran, ja eu non perderei / e non m'atrevo sen vós a guarir! || 23.18 ca sei / que ja por al non ei coit'a...

Fig. 12. Glosario (UC)

A integración glosario-texto e a súa relación “especular” permite unha inmediata visualización das cantigas a partir do glosario (clicando a referencia de cada contexto), así como a procura de calquera voz dunha cantiga que leva directamente ao glosario a partir dun duplo clique na palabra en cuestión.

3. A FERRAMENTA INTERNA DE UC

Para unha completa presentación da web do *Universo Cantigas* débese, finalmente, facer referencia ao elemento que, a partir do traballo informático, permite o funcionamento da páxina con total autonomía dos técnicos: a ferramenta interna (FI). A través desta ferramenta informática, igual que xa acontece co glosario, a sucesiva incorporación de textos editados, as mudanzas e/ou correccións ou a incorporación de nova información en todas e cada unha das seccións ou partes de *Universo Cantigas* serán responsabilidade exclusiva dos filólogos e filólogas implicados no proxecto. É máis, calquera alteración textual nunha cantiga, por mínima que for, é inmediatamente trasladada, cunha grande facilidade de manexo, ao texto do glosario, culminándose, así, unha relación dialéctica que vén provocada pola existencia previa de GLOSSA, feito que condicionou en grande medida, como xa dixemos, o deseño e implementación do *Universo Cantigas*.

FERRAMENTA DE ADMINISTRACIÓN
Universo Cantigas

Principal Páxinas estáticas Autores Fontes manuscritas **Cantigas** Voces Formas compostas

Listar cantigas | Nova cantiga | **Editar cantiga**

Cantiga Datos adicionais Notas Transcricións paleográficas Imaxes dos manuscritos

I Aa Número de estrofas: 5

Número*	Letra	Tavani
236		148,4

Autores
Roi Queimado x

Manuscritos
M₂ x² Orize
A 130, B 251

Rúbrica superior Rúbrica inferior

B I Aa U Ix ← → Orize

A cantiga foi revisada
 A cantiga é visible

1 Deste mundo outro ben non querria 1 Q
2 (por quantas coitas me Deus faz sofrer) 2 Q
3 que mia senhor do mui bon parecer 3 Q
4 que soubess'eu ben que entencia 4 Q
5 como o'eu moir', e non lho dizer eu 5 Q
6 nen outro por min, mais ela de seu 6 Q
7 o entender máis como seria. 7 Q
8 E, se eu est'ouves', averia 8 Q
9 o máis de ben que eu querri'aver: 9 Q
10 sabe-lo ela ben sen lho dizer 10 Q
11 eu e non atender ja aquel dia 11 Q
12 que eu atendi', ond'ei mui gran pavor 12 Q
13 de lhe dizer «por vds moiro, senhor». 13 Q
14 ca sei que por meu mal lho diria, 14 Q
15 ca senhor ei que m'estraliaria 15 Q
16 tanto que nunc'averia poder 16 Q
17 de lh'ar falar nen sol de a veer, 17 Q
18 e mal me vai, mais peor m'er ia; 18 Q
19 e por esto querria eu assi 19 Q

Fig. 13. Vista inicial e parcial da FI (cantiga 236)

4. CABO

O proxecto *Universo Cantigas* aspira a se converter nunha *summa trobadorica* editorial das cantigas medievas (profanas) galego-portuguesas, que responda aos principios de progresividade, ampliabilidade, mutabilidade e suficiencia, e, na medida das nosas posibilidades, con incorporación e ampliación progresiva de materiais, imaxes dos manuscritos, transcricións melódicas das cantigas que conservan a música (coas oportunas fontes bibliográficas), entre outros.

Esta sumaria presentación dun portal web complexo, cal *Universo Cantigas*, non pode nin debe esquecer a existencia doutros dous portais, de grande importancia para a difusión e estudo da lírica profana galego-portuguesa: 1) a web derivada do proxecto *Lírica Profana Galego-Portuguesa (MedDB 3)* do Centro 'Ramón Piñeiro' para a Investigación en Humanidades (Santiago de Compostela)⁸, que presenta os textos sen aparato crítico, tirados da edición considerada de referencia en cada caso; 2) a máis recente web *Cantigas Medievas Galego-Portuguesas* da Universidade Nova (Lisboa), a partir do proxecto *Littera*⁹, que pretende

8. Dispoñíbel en <<https://www.cirp.gal/pls/bdo2/f?p=MEDDB3:2:4000762657289444976>>.

9. Dispoñíbel en <<http://cantigas.fcsh.unl.pt/>>.

ser unha edición global do corpus (con notas explicativas), mais que presenta importantes deficiencias do punto de vista filolóxico. Por razóns diferentes, como ten sido repetidamente analizado e avaliado, ambas as dúas plataformas presentan carencias de diverso tipo¹⁰.

É por isto que *Universo Cantigas* aspira a complementar e ultrapasar estas dúas webs co obxecto de conseguirmos un salto cualitativo que contribúa ao combate contra a rutina, a repetición estática e/ou a apatía textual, tal como se ten reflexionado (e criticado) nalgunha ocasión¹¹.

En calquera caso, *Universo Cantigas* é un proxecto pensado e elaborado desde a firme vontade de colocar ao dispor dos investigadores e da sociedade en xeral un valioso patrimonio que os nosos devanceiros nos legaron e que nós debemos conservar para as futuras xeracións, na procura dun usuario investigador, mais tamén dun amplo abano de persoas interesadas en usufruír o corpus literario fundacional das literaturas galega e portuguesa, ou, mesmo, aproveitalo para posteriores proxectos de calquera carácter ou condición, quer de pesquisa, quer con fins didácticos, quer para empresas de teor cultural.

10. Véxase un sintético –e mesurado– xuízo en Mariña Arbor Aldea, «Edición e edicións: a propósito de crítica textual e lírica medieval (profana) galego-portuguesa (II)», *Revista Galega de Filoloxía*, 18 (2017), pp. 11-41, p. 29.
11. Véxase especialmente Elsa Gonçalves, «Sobre edições da lírica galego-portuguesa: uma reflexão», en *Edição de Texto. II Congresso Virtual do Departamento de Literaturas Românicas. Textual editing. Second Virtual Congress of the Romance Literature Department*, Lisboa, 16 e 20 de Abril de 2007 (agora recollido en *De Roma ata Lixboa. Estudos sobre os cancioneros galego-portugueses*, A Coruña, Real Academia Galega, 2016, pp. 455-500).